

Avonturieren in de wereld van het woord

Yves van Kempen

Alweer zo'n twintig jaar geleden begon ik aan de rand van Amsterdam les te geven in een school die nog maar net een jaar oud was. Het gebouw stond toen nog midden in een stoffige vlakte, ingeklemd tussen rijen torenhoge flats. Hier moest een Nieuw-Amsterdam verrijzen, een experiment in nog onbekende vormen van bouwen en wonen. Surinamers, Turken, Nederlanders, Italianen, Marokkanen werden er samengebracht om alvast een klein stukje wereld van de toekomst te realiseren: de multi-rationale samenleving. Aan optimisme geen gebrek, tenminste niet in de taal van de prospectussen, folders en rapporten die dit utopia begeleidden. Dat de werkelijkheid een jaar later met heel wat minder hosanna geschreven moest worden, laat zich raden.

Bij zo'n geavanceerd project hoorde uiteraard ook een andere vorm van onderwijs. De plek waar ik ging werken, mocht dan ook geen gewone onderwijsinstelling zijn. Ze moest een voorpost zijn van een nieuw type onderwijs, de middenschool. Leerlingen van elke kleur, gezindte, geaardheid en intelligentie werden - zo was het plan - drie jaar bij elkaar gehouden om zo hun keuze voor de verdere opleiding (technische of theoretische stroom) bewuster te laten verlopen. Zo kregen laatbloeiers dan een kans om bij te komen, leerlingen met taalachterstanden de mogelijkheid om die in te halen en leerlingen van verschillende herkomst de gelegenheid om elkaars cultuur te leren kennen. De lessen werden gegeven in blokuren (honderd minuten, inmiddels is dat tachtig minuten geworden) zodat de leerlingen in de klas konden werken onder toezicht en begeleiding van de leerkrachten.

De kracht van het eigen initiatief

Maar ook hier liet de werkelijkheid zich de wet niet voorschrijven. De eerste jaren zaten vol problemen waar vooral de staf begeleiders die rondom deze onderwijsvernieuwing stonden als feeën rondom een couveuse, geen raad mee wist. Al snel werd me duidelijk waarom. De schoolpsychologen, leerplan-deskundigen en onderwijs-planologen waren voortdurend in de weer met hun theoretische concepten en probeerden de leraren voortdurend hun oplossingen op te dringen. Daarbij legden ze een opmerkelijke angst aan de dag voor de kracht van het eigen initiatief. En dat is toch, zo leerde ik al gauw, de motor waarvan het onderwijs bijna totaal afhankelijk is. Het eigen initiatief van de docent, maar niet minder dat van de leerling. Dat is misschien

niet de eerste maar zeker de belangrijkste ervaring die ik in die tijd heb opgedaan. Elk denken over onderwijs moet, wil het werkelijk vruchten afwerpen, in de klas beginnen. Nergens anders, zeker niet met achter tekentafels bedachte plannen.

De eerste ervaringen met die initiatieffkracht als een leerkracht hebben mijn kijk op het onderwijs blijvend bepaald. Om een kleine indruk te geven hoe dat in zijn werk ging, haal ik hier even een herinnering op. In mijn derde jaar als docent kreeg ik een groep van vijftien leerlingen toevertrouwd, stuk voor stuk mislukt in de klas waarin ze hadden gezeten. Nog niet eens vijftien jaar oud hadden ze het gevoel verschoppelingen te zijn. Nu ze aan het eind van hun schoolloopbaan (LBO-B)¹ stonden, was er vanalles met hen aan de hand, behalve iets goeds.

Concentratie- en motivatiegebrek waren nog de minste problemen waarmee ik te maken zou krijgen. Veel ernstiger waren, zo werd mij verzekerd, hun vlerkerig gedrag, hun uitermate grof taalgebruik, hun weerspannige houding en hun totale tekort aan eerbied voor gezag. Reden genoeg dus om me mentaal stevig te harnassen tegen wat komen ging. In zulke omstandigheden denk je dan onmiddellijk aan dat prachtige boek van Bordewijk en het stelletje duivelstoejagers waarmee leraar De Bree daarin te maken krijgt. Maar zoals wel vaker in het leven leek de werkelijkheid in niets op de nachtmerrie-achtige film die door mijn hoofd spookte. De klas waarvan ik mentor zou worden, zat bij mijn binnenkomst stil in afwachting. Maar daarmee hield verder elke overeenkomst met het verhaal van Bordewijk op. Die stilte had niets van een gewapend zwijgen. Ze stelden zich voor met namen die geen enkel onheil voorspelden. Geen Bolmikkelke, Klotterbooke of Van den Karbargenbok, nergens zat een gorilla of roofvogel die al voor de eerste kennismaking overeind kwam met de eis: "Meneer, mag die deur dicht!" Deze volière zat vol

vleugellamme vogels die zich in een wintertemperatuur leken op te houden. Dicht tegen elkaar aangeschurkt zaten ze op hun stoel in de klas. Doodstil.

In plaats van een afvaardiging uit een schrikbewind zat daar de klas die me meer over onderwijs zou leren dan welke hoogleeraar, lerarenopleiding of conferentie ook. Al gauw demonstreerden deze leerlingen me wat ze allemaal wel konden toen ze het contact met hun eigen werkelijkheid hadden hervonden. En zelfs meer dan dat, namelijk hoezeer je als leerkracht in plaats van een leerweg open te leggen, er een kunt afsluiten als alles volgens het boekje moet sporen. Ik bedoel daarmee niet alleen het leerboek, maar evenzeer het pedagogisch en didactisch handvest vol voorschriften en raadgevingen, geboden en verboden, richtlijnen voor de stijl van vragen stellen, prijzen en terechtwijzen.

Avonturieren

De eerste lessen moesten we aan elkaar wennen, ze verliepen moeizaam. Ik was bedacht op de derde les, altijd de moeilijkste in een nieuwe klas. Een opstand bleef uit. In een van de daarop volgende uren gebeurde er iets belangwekkends. We lazen een verhaal van Eli Asser en daarin stond het woord *manuscript*. Wat betekende dat? Ik legde herkomst en betekenis uit en vertelde tussen neus en lippen door dat ook zij een boekje zouden kunnen schrijven. Leeftijdgenoten uit het Italiaanse Barbiana hadden dat al eerder gedaan. Die **rotschool van u** heette het boek, het ging over leerlingen die her en der van school waren gestuurd omdat ze niet konden meekomen. De volgende dag zaten we met fotokopieën in de hand, de ogen gericht op de eerste zin: "Beste mevrouw, U zult zich niet eens meer mijn naam herinneren, u heeft er zoveel laten zakken." We lazen over Sandro en Gianni. De een was vijftien,

regelmatig vernederd en voor boerenhufter uitgemaakt. De ander veertien, afwezig, wist zich geen raad met -t en -dt en was allergisch voor lezen.

Het begin was gemaakt en we lazen met intense belangstelling over deze armeluis-school zonder tafels, stoelen en borden waar de leerlingen elkaar onderwezen. Toen we er tenslotte over gingen praten, bleek dat ze in dit boek de taal hadden gevonden waar ze al zo lang naar zochten. Wat op een toevalstreffer leek, groeide uit tot een volwaardig studieprogramma waarin ieder noteerde wat hij of zij dat jaar wilde bereiken, en hoe men geholpen wilde worden. Ze lazen het elkaar voor en zwoeren zich aan hun plan te houden. Dat deden ze ook, zo een begin makend met wat in de onderwijskunde doorgaans *zelfontplooiing* heet. Inmiddels heeft het 'no nonsense'-uur geslagen en wordt het begrip zelfontplooiing maar al te graag in diskrediet gebracht vanwege een teveel aan tolerantie en gebrek aan discipline. Dat is onzin weet ik uit ervaring, het tegendeel is eerder waar. De ene keer kwam ik handen en materiaal te kort om hun leergierige monden te stillen, de andere keer moest ik in mijn eisen en kritiek tot op de bodem gaan om door hun remmingen en blokkades heen te breken. We hebben veel gelachen en nergens het conflict geschuwd en één ding weet ik sindsdien zeker: in elke leerling schuilt behalve een stevige eigen initiatieffkracht, de wil om iemand te worden.

Een goede verstaander heeft, hoop ik, een half woord nodig. Zoals uit mijn verhaal al blijkt, vermijd ik frontaal onderwijs waar mogelijk. Ik werk graag onder omstandigheden waarin ik gemakkelijk contact kan maken, met leerlingen in de les kan werken, waarin we elkaar helpen of hulp vragen en iedereen zelf op zoek gaat naar materiaal. Al schuw ik waar nodig de klassikale uitleg nooit. Leersituaties moeten wat mij betreft vooral werksituaties zijn, situaties waarin leerlingen hun activiteiten zoveel mogelijk

zelf organiseren en beheren, al blijft de leraar onder alle omstandigheden de autoriteit. Maar wel iemand die de moed kan opbrengen om als dat nodig is een niemand te worden, zich weg te cijferen.

In mijn lesgeven mik ik doelbewust op dit soort toevalstreffers, ze zijn dus minder *toevallig* dan het op het eerste gezicht lijkt. Ze worden uitgelokt door de omstandigheden. Net als de kansspeler die voortdurend droomt van sluitende systemen waarmee hij het toeval in het spel voor zichzelf kan winnen, ben je als de docent die het toeval welbewust inzet om het in zijn voordeel te laten werken, voortdurend bezig met de condities van het lesgeven, al was het maar om niet zelf slachtoffer te worden van het eigen kansspel. Gelukkig word ik nog niet op de vingers gekeken door controlerende instanties, wel dagelijks door mondigende leerlingen. Hopelijk is daarmee duidelijk gemaakt wat ik met *avonturieren* heb bedoeld: zo lesgeven dat het toeval een maximale kans krijgt om er initiatieffkracht en creativiteit mee te winnen.

De wereld van het woord

Het wordt tijd om de aandacht te verleggen naar het terrein van de romans, de gedichten en essays, naar de literaire ruimte dus of, zoals ik het in het andere deel van de titel heet, *de wereld van het woord*. Het 'meerdere' of 'dubbelzinnige' woord had er misschien bij moeten staan, want het literaire woord is op meer dan alleen maar communicatie ingesteld. Daarom onder andere zijn leesboeken geen leerboeken al kun je er veel uit leren, dichtregels nooit leefregels al kun je er soms naar leven, en essays geen wetenschappelijke vertogen al zitten ze vol kennis. Het verhaal of gedicht stelt eerder vragen over dat leven, leren en weten, reden waarom de literatuurles een enclave van eigenzinnigheid kan zijn, een vrijplaats in zo'n strikt op nut, didactiek en kennisoverdracht georganiseerde samenle-

ving als een school. Dat maakt onderwijs in literatuur juist zo interessant en boeiend.

Alleen als literatuurlessen blijven steken in puur schoolse methoden, zoals inhouden laten navertellen of feitelijkheden over hoofdpersonen in romans, als het blijft bij overhoren van auteurslevens, perioden, stromingen of genres waartoe literaire werken behoren, ja, dan doen ze te weinig appèl op de speelse, want nog niet door de heersende conventies en mores aangetaste geest van de leerlingen. Niet dat dit beroep op toetsbare kennis verkeerd is. Integendeel, gelet op de eisen die vanuit de exacte vakken over leerlingen worden uitgestort, zijn die van het vak Nederlands nogal bescheiden. Te bescheiden misschien. Ik hecht wel degelijk aan literatuurgeschiedenis, en in relatie daarmee aan cultuurgeschiedenis, en zie al evenzeer het belang in van al dan niet verplichte boekenlijsten, van boekverslagen en literatuurmappen met analyses over werk en leven van auteurs. Ik werk er zelf ook mee. Maar hoezeer al dit soort activiteiten ook gestimuleerd moeten worden, toch is zo'n benadering van literatuur waarin het boek met behulp van begrippen wordt gereduceerd tot zijn onderwerp, mij in elk geval te beperkt. Wie recht wil doen aan literaire teksten moet op zijn minst ook in de huid van de taal zelf kruipen en de klanken van de woorden, de ritmes van de zinnen en de beelden die de taal oproept, laten spreken of ondergaan.

Literatuuronderwijs is voor mij onherroepelijk verbonden met taalonderwijs, lezen daarom ook met schrijven, de rigoureuze scheiding tussen taalbeheersing en literatuurstudie zoals die sinds de zeventiger jaren hoe langer hoe meer wordt doorgevoerd, eerst op universiteiten en hogescholen, en daarna in het middelbaar onderwijs, heeft geen van beide goed gedaan. Met name de steeds dwingender geformuleerde eis om functioneler en gericht te schrijven, om efficiënter te formuleren, heeft de laatste jaren de taalarmoede eerder doen toe-

nemen dan afnemen. Niet in de laatste plaats omdat de taalbeheersing zoals die in de middelbare school gepresenteerd wordt, zich hoe langer hoe meer dreigt af te sluiten van het reservaat waar de taal werkelijk vernieuwd wordt: de literatuur.

Lezen en schrijven zijn activiteiten die elkaar aanvullen en verhelderen en daarom alleen al in voortdurende wisselwerking beoefend moeten worden, uiteraard het liefst naar aanleiding van teksten, gebeurtenissen en onderwerpen die door het leerproces zelf worden opgeroepen. Ik volg daarbij vaak de weg van de imitatie: de leerlingen bootsen literaire voorbeelden na. Die voorbeelden functioneren als katalysator om een schrijfproces, een spelsituatie of kennisverwerving op gang te brengen, en zijn eveneens bedoeld als uitdaging.

Hoe gaat dat in zijn werk? Het recept ziet er als volgt uit: men neme een gedicht, een verhaal. Dat wordt eerst klassikaal doorgespit op zoek naar de kunstgrepen die erin zijn toegepast. Met de hulpmiddelen die via deze archeologie aan het licht komen, schrijft ieder een eigen variant analoog aan het origineel. Het resultaat - en dat is altijd een eis - lezen we elkaar voor volgens de regels van de voorleeskunst, dus goed gearticuleerd en met gevoel voor klank, ritme en intonatie. Het gaat hier voornamelijk om oefening, om het opdoen van kunde met als bedoeling inzicht te verwerven in de kunst van het schrijven, de literaire kunst. Dus niet de definitie leren van pasticheren maar zelf pastiches schrijven, niet alleen kunnen omschrijven wat een parabel is maar zelf in de taal van parabels leren schrijven, niet de kenmerken van het sonnet kunnen opdreunen maar de bijzondere eisen die het schrijven van een sonnet stelt, doorgemaakt hebben. Dat is kort samengevat het uitgangspunt. Zo ontdekken leerlingen lezenderwijs de regels van het schrijfspeel en oefenen ze schrijverwijs de regels van de schrijfkunst. De kunst van het schrijven gaat op die manier vooraf aan de theorie van het schrijven.

Getikte teksten

Maar laat ik, voordat dit verhaal al te theoretisch wordt, een en ander verduidelijken aan wat voorbeelden uit de praktijk. Sinds een aantal jaren geef ik in het voor-eindexamenjaar² een lessenserie over taalspel, speelsheid en humor in de literatuur. *Getikte teksten* heb ik die genoemd, een titel die ontleend is aan die verrukkelijk absurde verhalen van Gust Gils. Het materiaal dat ik daarbij gebruik, komt uit Battus' **Opperlandse taal- en letterkunde** en Barbarber, bestaat uit fragmenten show van Freek de Jonge en Youp van 't Hek, bevat heel wat Van Kooten en iets minder De Bie, leunt op Komrij en ouwe getrouwen als Carmiggelt, Bomans en Annie M.G. Verder nog andere binnenlanders als Charlotte Mutsaers en Jan Hanlo, maar ook buitenlanders: Charms, Cortázar en Queneau. Want literatuur houdt niet aan de grens bij Maastricht op. Terwijl we dit materiaal aan elkaar voorlezen en samen analyseren, slepen leerlingen zelf humoristisch tegengewicht aan. Alles mag, van Lieve Mona-advies tot André van Duin-sketch, van scabreuze grap tot zwarte humor. Zo stellen we via voordragen en naschrijven een encyclopedie van de humor samen met de bedoeling te demonstreren waar humor zoal kan uit bestaan. Uit woordspel en woordassociaties, uit kolder, parodie, ironie, dubbelzinnigheid, overdrijving, spot, verspreking, woordstapelings en imitatie, satire, sarcasme of karikatuur, slap-stick, groteske, absurditeit, dan wel taboe-doorbreking, brabbeltaal, meligheid en boertigheid.

Ooit **Oote** van Hanlo door een groep leerlingen a capella horen zingen? Ooit kennis gemaakt met een puur Hollandse variant op Queneau's *Notatie*, de Friese doorloper? Ik maakte het ooit mee tijdens een van deze lessen, en ik kan iedereen verzekeren, als leraar maak je dan een heel gelukkig moment door. Maar juist dan moet je uitkijken dat je niet op routine gaat draaien. Meestal werd na deze lessenserie ieders

beste tekst nog eens geredigeerd, het geheel verzameld en in een boekje bij elkaar gebracht. Zo was er ook nog wat te lay-outen en te tekenen en natuurlijk de trots rondom de presentatie van de uitgave.

Totdat een klas een paar jaar geleden met de eigen produkten het podium op wilde. 'n Cabaret wilde men en iedereen beloofde mee te doen. En de leraar? Die moest zijn gezeur dat hij de regisseur was in de klas nu maar eens echt waar maken. Toen ook op zijn laatste voorwaarde gretig ja was gezegd (hij stond duidelijk niet te trappelen: de voorstelling mocht niet als los zand aan elkaar hangen, er moest een thema zijn) begon een avontuur waarvan hij nooit spijt heeft gehad. Enkele maanden later presenteerde zich voor een zaal bomvol ouders, docenten en leerlingen, de klas in al haar verschijningsvormen. Met ontboezemingen over de onderlinge verhoudingen zoals rolpatronen, liefdesaffaires en afgunst over cijfers, en met hun opvattingen over het schoolleven: de eindeloosheid van het kringgesprek, de zinloosheid van strafwerk, de willekeur van cijfers. Dat alles zelf getoonzet met de hulp van half komiek Nederland.

Expressie in woord en gebaar, dat zeker, maar daarnaast ook lessen (gerepeteerd is er alleen tijdens de lessen) waarin de creativiteit werd geprikkeld en volop de gelegenheid was om hun eigen ervaringen onder woorden te brengen.

Van Rederijkerskamer naar Landjuweel

De kortstondige regisseurservaring bracht me twee jaar later in een avontuur waar heel wat meer waaghalzerij bij kwam kijken. De volgende dialoog zal dat snel duidelijk maken.

Schoonheid: Lieve hemel! Moet ik deze put ingaan?

Eckerlijc: Ja, want tot stof zullen we wederkeren.

*Niemand uitgezonderd,
knechten noch heren.*

*Schoonheid: Wat! In deze stinkkuil stikken
en ontbinden?*

*Eckerlijc: Jazeker, hierin stikken en de
dood vinden.*

*Dat wil zeggen, voor de
mens en zijn armzalige tijd,
Maar uiteraard voortleven in
de eeuwigheid.*

Eckerlijc op toneel. Hoe kwam dat zo?

Ik was er zelf een beetje verwonderd en geïrriteerd over, maar het was niet anders: de lessen middeleeuwse literatuurgeschiedenis liepen stroef. De meeste leerlingen kregen nauwelijks voeling met die hiërarchische wereld vol geloof en ik verloor beetje bij beetje het geloof in eigen kunnen. Weinig interesse dus, en veel landerigheid. Zelfs een video-les **De naam van de roos** kijken, leverde niet het gewenste resultaat op en in **Flesh and Blood** had ik geen zin. Het succes een jaar eerder met zo'n middagje donkere kamer was misschien wel te danken geweest aan het Veronica-effect, begon ik te veronderstellen. Urenlange documentaires over occultisme, magie en telepathie hadden toen waarschijnlijk de belangstelling weten te vangen voor de engelen en duivels uit de middeleeuwse samenleving. Er moest iets gebeuren, maar wat?

Achteraf lijkt de kunstgreep van een eenvoud die correspondeert met de eenvoud van de middeleeuwse geest. Kon ik de literatuurgeschiedenis die ik behandelde, niet naspelen door van de klas een Rederijkerskamer te maken? Een inval van het soort dat je ergens onderweg opdoet, tussen huis en school. Het werkte. Van vooral lusteloze luis-teraars werden de meesten van hen actieve deelnemers en langzaamaan raakte zelfs iedereen in de ban van al dat knutselwerk dat bij het maken van anagrammen, acrostichons, kreeft- en keerdichten en schaakborden komt kijken. Andermaal deelden de lezers actief in het avontuur van de schrijvers. Anderen waagden zich aan Jacob van

Maerlants bestiarium in **Het boek der natuur** en verrijkten de dierenwereld met varianten op griffioen, feniks, eenhoorn en draak, zoals de oceloen, een kruising tussen een ocelot en parelhoen. Twee waagden zich aan de vertaling van **Van der Mollenfeeste**, er werden ballades à la Villon geschreven en er ontstond een namenregister op de **Reinaart**, compleet met alle gegevens per dier. Dia's met schilderijen van Bosch en Breugel, hun leven en werk en de kijk die dichters als Judith Herzberg, Pé Hawinkels, Rein Bloem, Albert Verwey, Wiel Kusters en Hugo Claus op dit werk demonstreerden, hielpen mij intussen verder in mijn analyse van de middeleeuwse cultuur.

Bij een schilderij van Peter Custodis waarop in het midden een wagenspel is afgebeeld, spraken we over het toneel in die tijd. Toen moet ergens de vraag ontstaan zijn: wat kunnen we nog meer doen? De stap van Rederijkerskamer naar Landjuweel maken misschien? Een serieus spel opvoeren, gevolgd door een klucht? **Eckerlijc** en **De buskenblazer** misschien? Een vertaling door hen bleek niet haalbaar. Dat werk heb ik zelf gedaan, en toen eigenlijk pas ontdekt hoe schitterend van taal **Eckerlijc** is en, in al zijn eenvoud, hoe weergaloos knap van structuur. Sindsdien zitten hun de middeleeuwen in de botten: van kruisteken tot dronkemansgebaar, van ijdelheid tot berouw, van kaproen tot kaplaars, van rijmwoord tot gebed, van gesel tot graf, van aardsheid tot eeuwigheid. Amen.

Ik wilde het hierbij laten, zonder een en ander nog eens op hoofdpunten te resumeren. In feite is het immers al een samenvatting van opvattingen en activiteiten. Ik hoop dat ik voldoende stof heb geleverd om het vuur brandende te houden in de literatuurlessen.

Yves van Kempen
Sarphatikade 7^{III}
NL - 1017 WV Amsterdam

Noten

0. Deze tekst is een licht gewijzigde versie van een lezing die op 27 september 1991 in Amsterdam is uitgesproken op een conferentie van Het Schoolvak Nederlands.

1. LBO (Lager Beroepsonderwijs) is de laagste vorm van voortgezet (secundair) onderwijs, die vier jaar duurt en voorbereidt op de uitoefening van een beroep (nvdr)

2. Met voor-eindexamenjaar wordt het vijfde jaar algemeen vormend secundair onderwijs bedoeld. (nvdr)

BIJLAGE: Teksten van leerlingen

Doorlopers

Als variant op de tekst *Notaties* die Raymond Queneau's boek *Stijloefeningen* inluit, schreef Simone van Leeuwen een Friese doorloper en een Doorloper, maar dan geen Friese. Ter informatie: een Friese doorloper is een vroeger in Nederland veel gebruikte houten schaats. Een doorloper is een kruiswoordraadsel zonder zwarte vakjes. Hieronder volgen eerst de tekst van Queneau en daarna de twee varianten.

Raymond Queneau

Notaties

In lijn 16, op het spitsuur. Een kerel van zowat zesentwintig, slappe vilthoed met een koordje er omheen inplaats van een lint, nek te lang alsof er aan getrokken was. De mensen stappen uit. De figuur in kwestie valt uit tegen een passagier naast hem, die hij ervan beschuldigt tegen hem op te botsen telkens als er iemand langs komt. Bedoelde bits te klinken maar de toon is eerder huilerig. Ziet een zitplaats vrij komen en schiet er op af.

Twee uur later kom ik hem tegen op het Jan Willem Brouwersplein, bij het Concertgebouw. Hij is in gezelschap van een kameraad die tegen hem zegt: 'Je zou een extra knoop aan je overjas moeten laten zetten.' Hij wijst aan waar (bij de uitsnijding) en waarom.

Trochrinner.

Under it spitsoere siet ik yn de tram kaam rinkeljend foarút troch de strjitten wienen wiet en leinen fol mei hjerstblêden waaiden op troch de wyn kroande om de wenten wienen âld en jong wienen in protte minsken yn line 16 stie in bespotlik jongkeardel hie in nuver filthuodsje en in nekke sa tin en lang wie de tram dy't ús ferfierde de kant op fan it einpunt fan line 16 wie de punkeftige jonge dy't beskuldige waard fan mei opsetsin triuwe troch de keardel mei de lange hals oer de kop fleach dizze man nei in frijkommen plak makke ik yn 'e tram troch út te stappen wjerklonken efter my op it Jan Willen Brouwersplein stie dyselde keardel mei dat healwize huodsje te praten mei in oare man sei tsjin him dat hy in ekstra knoop oan syn jas sette litte moat.

Doorloper (maar dan geen Friese.....)

Tijdens het spitsuur zat ik in de tram bewoog zich rinkelend door de straten waren nat en lagen vol herfstbladeren waaiden op door de wind kreunde om de woningen waren oud en jong waren de vele mensen in lijn 16 stond een belachelijke jongeman had een raar viltten hoedje en een nek zo dun en lang was de tram die ons vervoerde in de richting van het eindpunt van lijn 16 was de punkachtige jongen die beschuldigd werd van opzettelijk duwen door de man met de lange hals over kop snelde deze man naar een vrijgekomen plaats maakte ik in de tram door uit te stappen weerklonken achter mij op het Jan Willem Brouwersplein stond diezelfde kerel met dat maffe hoedje te praten met een andere man zei tegen hem dat hij een extra knoop moet laten bijzetten op zijn jas.

Novecento

Robbert Dooijes en Roberto Vasquez Gonzales schreven met behulp van Kees van Kootens Novecento een sketch voor een cabaret van de hoogste klas (6C). Ook hierbij ter vergelijking een fragment uit het origineel.

NOVECENTO

- A: En hoe was 't?
- B: Wat bedoel je, hoe was 't ?
- A: In de bioscoop, natuurlijk.
- B: In de bioscoop ? Wat weet jij daarvan?
- A: Je was gisteren toch naar de film met een of andere vriendin van je. Dat zei je. Je zou met er naar Tuschinski gaan. Naar Novocenti of zo iets.
- B: „Novo wat ? l'Innocente zul je bedoelen.
- A: Nou ja, je bent dus wel met d'r uitgeweeest. Was 't wat ?
- B: Hoezo was 't wat ? Waar bemoei je je mee.
- A: Doe niet zo snel aangebrand. Ik bedoel die Lino Ventura film, of wat zei je ?
- B: Lino Ventura ? l'Innocente zul je bedoelen en die is toevallig niet van Lino Ventura maar van Luchino Visconti als je het helemaal precies weten wil.
- A: O, ik dacht dat ik gelezen had dat het een film van Bertolucci was. Of nee, nu weet ik het weer. Dat was Novecento, daar heb ik een recensie over gelezen.
- B: O, Novecento ? Die heb ik ook gezien met Leonie.
- A: Is die van Serge Leoni. zeg je ?.
- B: Nee man, doe me een lol en laat je oren eens een keertje uitspuiten, studje. Ik zei met Leonie. Mijn vriendin, begrijp je.
- A: En, wat vond je ervan.
- B: Van Novecento, van Bertolucci ? Je weet dat dat Novecento Italiaans is voor negentienhonderd ?
- A: Dat zou ik met mijn Spaanse achtergrond niet weten.
- B: Nou, had toch gekund. Beregoeie film. Zou ik zeker naar toe gaan als ik jou was.

- A: Ja ? Waar speelt-ie eigenlijk?
- B: In Italië dus, rond negentienhonderd, slimmerik.
- A: Nee, dat bedoel ik niet. Ik bedoel in welke bioscoop.
- B: Oh, daar moet je even mee uitkijken want er zijn twee delen van. Novecento 1 en Novecento 2 en als ik mij niet vergis draait Novecento 1 in Tuschinski 2 en Novecento 2 in Tuschinski 1. Maar dat kan inmiddels gewijzigd zijn want ik was er de vorige week. En die Visconti draait in drie. Nou, nu weet je dus alles.
- A: Goed dan begin ik maar eens met Tuschinski 1.
- B: Nou dat moet je zelf weten. Maar als je Novecento in de goeie volgorde wil zien, moet je wel eerst naar Tuschinski 2.
- A: Ja, ja, ik heb 'm nu. Dus net andersom eigenlijk ?
- B: Ah ! Eindelijk wordt meneer wakker. Inderdaad een draait in twee en twee draait in een. Simple comme bonjour. Niks geen hoger wiskunde. Gewoon even de Uitkrant bestuderen en je bent er zo uit. Ik ga morgen trouwens naar De Volgende.
- A: Is er dan ook nog een deel drie? Dat wist ik niet.
- B: Nee, dombo, dat is de nieuwe show van Freek de Jonge.
- A: Weer met Leonie ?
- B: Ja, Serge Leoni, weer met Leonie.

Koot

„En hoe vond je hem, hoe wastie?”
 „Wie?”
 „Die film?”
 „Welke film?”
 „Je was toch naar de film? Naar eh Novacenti of zo?”
 „Ik?”
 „Ja, dat zei je gister. Je moest naar Novotjenta of iets in die geest.”
 „Welnee. We zijn naar l'Innocente geweest.”
 „Welke Lino?”
 „l'Innocente.”
 „Je bedoelt toch niet Lino Ventura?”
 „Nee natuurlijk niet. Zo heette.”
 „Wie?”
 „Die film. l'Innocente van Luchino Visconti.”
 „En is die met Lino Ventura?”

„Hè doe nou niet zo achterlijk.”
 „Oh.”
 „Dat is toch absoluut geen film voor Lino Ventura.”
 „Waarom niet?”
 „Omdat het een film van Visconti is.”
 „Weet je dat zeker?”
 „Ja natuurlijk weet ik dat zeker.”
 „Ik dacht ergens gelezen te hebben dat dat een film was van Bertolucci.”
 „Je bedoelt waarschijnlijk Novecento. Van Bertolucci.”
 „Ja.”
 „Ja, toch?”
 „Ja. Bertolucci. Sorry, ja. Ik was even in de war met Serge Leoni.”
 „Met wie?”
 „Met Sergio Leoni. Die alle muziek maakt voor de films van Enrico Morriconi. Die Leoni. Weet je wie ik ook prima vond, destijds?”

Opperlands

Dit schooljaar gaf ik een aantal lessen over Barbarber- en Oulipo-teksten, Opperlandse taal- en letterkunde. ("Opperlands is Nederlands met vakantie. Opperlands is Nederlands zonder het akelige nut dat aan die taal nu eenmaal kleeft.") Daarin experimenteerde ik onder andere met de volgende opdracht:

*Schrijf een tekst met als titel **Aanslag op u opgehelderd** en wel zo dat*

- *de inleiding een a-, o- of e-lipogram is [een lipogram is een geschrift waarin een bepaalde letter opzettelijk niet voorkomt, nvdr];*
- *in de rest van de tekst een taalspel wordt gespeeld met een aantal homoniemen en/of synoniemen;*
- *met palindromen wordt gewerkt [een palindroom is een woord dat van achteren naar voren gelezen kan worden, nvdr];*
- *je eigen naam in anagram-vorm wordt verwerkt [een anagram is een woord gevormd door een herschikking van de letters van een gegeven woord, nvdr].*

Hieronder volgt het resultaat van Hannah van der Sande.

AANSLAG OP U GEHELDERD.

Om het seizoen reis ik richting Stockholm om er een congres bij te wonen van de vereniging Die Strijdt Voor 't Behoud Der Korhoenders. Deze bijeenkomst wordt gewoonlijk gehouden in het Stockholmsse gemeentehuis. Op een keer moesten we echter om onduidelijke redenen in een luxe 5-sterren hotel verblijven.

We waren nog maar net aangekomen of iedereen kon zich gaan opfrissen. Om half één zou de lunch geserveerd worden in de eetzaal. Ik was juist mijn nette pakken aan het uitpakken toen er geklopt werd. Er stond een misschien wel aardige maar ook eigenaardige vent in de deuropening. "Bent u de eigenaar of de venter", vroeg ik gevat. Maar hij vatte mij bij de kraag en riep: "Jij weet wel wie ik ben, houd je verdomme niet van de domme."

Ik had geen flauw idee. Toen mij toch iets te binnen wilde schieten, was het te laat. Hij liep mijn kamer in en begon te schieten. Op het plafond weliswaar en met een tandboormachine, maar ik viel wel meteen van angst en schrik flauw. Terwijl ik weer bijkwam, kwam hij bij mij staan en ik vroeg hem kreunend: "Wat was dat voor een boodschap?" Hij bood schappelijk zijn excuses aan en zei dat hij stom genoeg de verkeerde deur had gekozen. Ik wees hem de deur en had nu ook geen behoefte meer aan een lunch. Eerst moest ik maar eens een behoefte gaan doen. Ik liep de gang in en zoekend naar een closetpot kwam ik langs een deur met het bordje "closed". Potdicht dus.

Achter die deur was het ontzettend lawaaiig. Ik keek door het sleutelgat en zag zo'n 150 tandartsen rondom een spreker. Sprekend de man van daarstraks.

Ze hadden allemaal een bordje met een hamburger voor zich. Dat klopte. "Comité van Hamburgse tandartsen", las ik op een bordje verderop. Er was blijkbaar iets vreemds aan de hand. Ik spitste mijn oren: "Beste collega's. Dit is geen college maar een noodbijeenkomst. Dus onthoud zo goed mogelijk wat ik zeg en onthoud u van gekakel. Gaat allen zitten, we zitten met een probleem. Barones Rosenbaum is namelijk vannacht beroofd door een overvaller in overal en gedood met een tandartsenboor. Haar lijk ligt opgebaard in de garderobe."

Onmiddellijk ging er een lichtje bij me branden. Ik beukte op de deur, werd binnengelaten en stormde de zaal in. Het liep storm om me heen en ook buiten begon het nu te stormen. "Oh nee, dat kreng!", gilte de spreker van het tandartsengilde. Met één sprong was ik op het podium en riep: "Ik vertel jullie alles! Hij daar is de dader!" Iedereen stortte zich op de bedrieger en begon hem te slaan. Dat sloeg ook weer nergens op. Tenslotte kwam de politie.

Toen die weg was ben ik nog door delegatie tandartsen bezocht. Ze kwamen me blijkbaar als blijk van dank een suikervrije mars brengen. Dat bracht weer een mars van kinderen aan mijn deur. Ik sneed het stuk in stukken en begon de bedelende kinderen te bedelen.

Mijn avontuur eindigde in het avonduur, toen een collega mij de notulen kwam brengen van mijn eigen korhoender-vergadering. Ik vertelde hem van mijn droomoord en ging eerst per racecar en daarna in een kayak op weg naar mijn droomoord: Amsterdam.